

Szerkesztői előszó

Az első világháború komoly kihívások elé állította a magyarországi területi önkormányzatok – vármegyék, városok és községek – működését. A háborús összeomlás pedig szétzilálta a közigazgatás régi rendszerét, amely mellett és helyett új, forradalmi szervek jöttek létre 1918–1919-ben. A Tanácsköztársaság bukása után az önkormányzatok és a közigazgatás hagyományos struktúráinak gyors visszaállításával párhuzamosan napirendre került annak reformja is: különböző tervek készültek az átalakítás, modernizálás vagy demokratizálás céljaival. A politikai küzdelmek közepette az átmeneti időszak jócskán elhúzódott, csak 1929-ben született meg a várt új törvény a közigazgatás rendezéséről, ráadásul e reform is korlátozott maradt mind mélységében, mind hatókörében. A legmagasabb önkormányzati szinten, a vármegyei és városi törvényhatóságoknál – Budapest kivételével – így több mint másfél évtizedig nem került sor általános képviselő-választásokra.

Mindez régóta ismert a (jog)történeti szakirodalomban. Ugyanakkor sokkal kevesebb figyelem jutott arra, hogy mit is jelentett ez a hosszú átmenetiség a gyakorlatban, hogyan érvényesült a folytonosság, illetve a megszakítottság e területen. Leginkább magukat a különböző reformterveket elemezték, de azok vitáival, az abban részt vevő szerepelőkkel, politikai érdekcsoportokkal kapcsolatban is maradtak nyitott kérdések. Kevésbé vizsgálták, hogy az elhúzódó átmenetiség milyen problémákat okozott az önkormányzatok működésében, és azokat ho-

gyan igyekeztek kezelni maguk az érintettek, illetve a területért felelős belügyminisztérium. Mely törvényhatóságoknál került sor időközi választásokra, milyen törvények és rendeletek alapján, és miért vált ez több helyen vitás kérdéssé? Milyen szabályok vonatkoztak a rendezett tanácsú városokra és a községekre, rendeztek-e azokban általános választásokat? Egyáltalán, beszélhetünk-e egységes jogértelmezésről és eljárásokról, központilag vagy helyi szinten döltek-e el ezek az ügyek?

A fenti kérdések kutatását nehezíti, hogy nincs meg a téma központi forrása, mert a belügyminisztérium vármegyei és városi igazgatással foglalkozó ügyosztályainak iratanyaga nem maradt fent az 1920-as évekből. Így csak más forrásokból és a helyi szint felől, az egyes önkormányzatok fennmaradt irataiból lehet összerakni az országos képet. Erre tett kísérletet a *Területi önkormányzatok az 1920-as években – testületek, választások és reformtervek* című, 2021. november 25-én tartott tudományos konferencia. Az ott elhangzott egyes előadások tanulmányra fejlesztett és bővített változataiból állt össze a mostani számunk e blokkja. A bevezető írásban Püski Levente mutatja be – helyi példákon keresztül – az országos szintet, majd szó esik a vármegyei reform körüli küzdelmekről (Paksy Zoltán), valamint különböző településtípusokról: Pécs törvényhatósági városról (Nagy Imre Gábor), Cegléd és Kiskunhalas rendezett tanácsú városokról (Végső István) és a Budapesttel szomszédos, speciális helyzetű elővárosokról (Ignác Károly). Ha e blokkban a téma összes kérdését nem is tudtuk megválaszolni, mégis egy olyan képet igyekeztünk felvázolni, amely a további, országos és helytörténeti kutatások számára kiindulópont lehet.¹

¹A blokk megvalósítását a Neopstrans ERC CoG 2017 kutatási projekt (szerződésszám: 772964) támogatása segítette.